

lépni érdekhordozó intézményekkel, „hatóságokkal” szemben, aminek következtében egyaránt csorbul a „helység”, vagyis a „lokális közösség”, és a családok autonómiája.

Az önkormányzat esélyeiről gondolkodván azt tartottam érdemesnek kiemelni, hogy lehetőleg annak centrális kérdése legyen a családi reprodukció autonómiája, az ennek kapcsán életre hívható szerveződési folyamatok szabad kibontakozásának elősegítése stb. Ez nem jelenti azt, hogy magát az önkormányzati intézményrendszert, ill. annak kiépítését feleslegesnek tartanám. Csupán úgy gondolom, hogy ez a *politikai és gazdasági intézményrendszer egészét érintő „fellazulási folyamat” részeként volna igazán hatékony, mert azok a korlátok, amelyekbe az autonómiát próbáló csoportok ütköznek, többnyire strukturális eredetűek.*

CSEFKÓ FERENC:

AZ ELŐJÁRÓSÁGOK TÁRSADALMI PRESZTÍZSÉRŐL

Két esztendeje annak, hogy létrejöttek azok a népképviselői, önkormányzati szervek, amelyeknek elsődleges politikai célja, egyben jogszabályi előírása is, hogy a nem kevés számú magyarországi társadalmi közösségek érdekképviselői funkcióit ellássák. Ahhoz, hogy eme rövid időnek a mérlegét meg tudjuk vonni, nyilvánvalóan komplex megközelítés szükségeltetik, amely egy ilyen korreferátum keretei között nem képzelhető el. Ezért a továbbiakban csupán azokat a fontosabb tényezőket kívánom kiemelni, amelyek az előjáróságok társadalmi *elfogadottságának* helyzetével kapcsolatosak. Mondandómat az ország két egymástól lényegesen eltérő térségében folytatott vizsgálatokra alapozom, úgy mint a Szolnok megyei nagyközségek, illetve a Baranya megyei aprófalvak, ezenbélül is az Ormánság térségében folytatott kutatásokra. Mielőtt a témakörre vonatkozó téziseim megfogalmazásra kerülnének, nohány e területtel is összefüggő problémára hívom föl a figyelmet.

Általános érvennyel szükséges azt megállapítani, hogy biztosítani kell valamennyi állami (itt tanácsi) szerv esetében a népképviselői testületi vonal *primátusát* a végrehajtó hatalommal szemben, mely éppúgy vonatkozik az országgyűlés és a kormány viszonyára, mint ahogy mondjuk a tanács-testület (vagy előjáróság ill. a szakigazgatási szerv ill. kirendeltség) kapcsolatára. És ennek a viszonyoknak nem mellérendeltségen, hanem a testületeknek való alárendeltségen kell alapulnia.

Az előző bekezdésben foglaltak megvalósulása (megvalósítása) azonban megköveteli a jelenlegi előkészítési, tárgyalási, szavazási s általában is az *eljárási metodikák* fölülvizsgálatát, annak a célnak az érdekében, hogy a testületek által kifejezett, ill. azokban megfogalmazott érdekek megjelenjenek a végrehajtó hatalom által ki-munkált rendelkezésekben is.

Az előjáróság társadalmi presztízsének alakulása szempontjából perdöntőnek minősítem azt a társadalmi – történelmi situációt, amelyben e szervek létrejöt-

tek. Nyilvánvaló nem véletlen a helyi hatalomhoz való fordulása a központi hatalomnak, más vonatkozásban pedig, annak a kényszerhelyzetnek a fölismerése, hogy a helyi erők, a helyi közösségek mozgósítása nélkül az állam nem képes feladatainak eleget tenni. Ennek gyakorlattá válásához azonban szükséges a lakossági részvétel biztosítása, a lakossági érdekek képviselői csatornáinak kimunkálása, végülis a *lakosság bizalmának visszaszerzése* a köz ügyei, a közösségük érdekeikért való cselekvések tekintetében.

Megállapítható (rátérve konkrét témámra), hogy az előljáróságok megalakításának időszakában a lakosság részéről túlzott elvárások fogalmazódtak meg. Tény az is, hogy az eltelt két esztendő mind a szakirodalom, mind pedig „a hivatalos dokumentumok” a valóságosnál jóval „rózsaszínűbbre” festették. Nyilvánvaló ez is közrejátszott abban, hogy maguk az előljárók is saját szerepüket illetően a kelletténél talán pozitívabb képet festenek, azzal elégedettek. Más kérdés persze az, hogy az általunk kiadott kérdőlapokra adott válaszaik zöme politikai közhelyeket ismétel.

A két térségben folytatott vizsgálatok során több lényeges ponton egymástól eltérő eredményekre jutottunk. A Szolnok megyei társközségek előljáróságai szinte *kvázi tanácsként* működnek, míg a többszörösen hátrányos helyzetben lévő, sokszorosán hátrányos helyzetű állampolgárokat képviselő halmozottan hátrányos helyzetű előljáróságok sok esetben csak vegetálnak, helyüket nem találják; a számukra biztosított hatáskörökkel gyakorlatilag alig tudnak élni, s mindezekből fakadóan az előljáróság alig vannak jelen a települések életében.

Az előljáróságok általános véleménye az, hogy a jelenlegi jogszabályi keretek alapjaiban megfelelnek tevékenységük ellátásában. Különösen áll ez az Ormánság esetében, ahol tevékenységük orozslánrésze a *szociális segélyek* odaítélésében testesítődik meg. Ugyanakkor Szolnok megyében szinte „szétfeszítik” sok esetben a jogszabályi kereteket akkor, amikor egyrészt a társközségi önállóság zászlóvivőiként jelennek meg, másrészt pedig „nem tisztelik” a jogszabályok előírta kööttségeket sem, mivel „az előljáróság *jogalap nélkül is felelős* a faluért, mert csak így lehet őszinte kapcsolata a lakossággal” (az idézet az egyik intézmény vezetőjének kinevezési ügyében hozott vita előljárósági állásfoglalásából való, mely esetben a felsőbb szervek, tehát a tényleges hatáskörrel bírók másként döntöttek, mint ahogy az ügyben az előljáróság állást foglalt).

Az előljáróságok megalakulása is közrejátszott talán abban, hogy országos méretekben is föllendült a *társközségi önállóság ügye*. Mint ahogy fentebb jeleztük e tekintetben meghatározó szerepet játszanak vizsgálataink szerint e szervek. Az már más kérdés, hogy a társközségi önállóság érdekében végső döntést kimondani hivatott szervek milyen magatartást tanúsítanak akár a falugyűlés, akár az előljáróság állásfoglalásával szemben. (Vajon mi készthette az egyik, több mint 2000 lakosú falu előljáróságát arra, hogy 1986. novemberében határozatot hozzon a közös tanácsból való kiválás mellett, majd egy hónap múlva ugyanezt a határozatát visszavonta; avagy miként minősíthető ama tanácsi tisztségviselő magatartása, aki az egyik község falugyűlésének állásfoglalására csak egy esztendő múlva válaszol, meglehetősen kurtán elintézve az ügyet: „ebben a kérdésben a falugyűlésnek nincs joga dönteni”. S a népnek – gondolok itt az adott település társadalmára, van-e joga dönteni arról, hogy önálló községként – közösségként – élje életét?)

A társadalmi presztízsz különböző megítélésében nyilvánvalóan közrejátszanak azon kérdések, hogy az előljáróság ténylegesen mit tud tenni a falu érdekében. Tehát rendelkezik-e olyan *anyagi kondíciókkal*, amelynek látható jelei vannak. Tekintettel arra, hogy a tanácsi tervek (és ily módon a tisztségviselői beszámoló is) társadalmi bontású részleteket nem tartalmaznak, ezért aztán az a kérdés, hogy mi juttott, avagy mi jut a falura az adott esztendőben, szemérmesen elkerülődik, de hát mit is tudnának mondani a pénzügyi helyzetről, amikor, ismét az egyik tanácsi tisztségviselőt idézem „erről főleg beszélni, mert mindösszesen 42.— Ft van a számlán és ebből nem tudjuk megcsináltatni a romos kultúrház kopott ajtajának eltört kilincset” (természetesen ez a helyzet elsősorban az ormánsági térségre érvényes).

Tapasztalataink a különböző nem tanácsi szervekkel való kapcsolatok tekintetében is egymással ellentétes képet mutatnak. A Szolnok megyei előljáróság komoly fejlesztésekről, beruházásokról, útépitésről, művelődési otthon építéséről stb. tárgyal, még pedig sok esetben az előljáróság irodájában, míg a szegény ormánsági falu előljárójának levelére/vagy leveleire sem válaszolnak a Volán, a Posta, a Dédász, a gázművek illetékes vezetői, nemhogy bármit is (pl. azt, hogy Karácsony körül is legyen elegendő számú gázpalack, vagy hogy a postás vigye ki a leveleket a 70-ik életévüket taposó öregekhez, avagy, hogy a kiegészítő villanykörtét ne csak évente egy-két alkalommal cseréljék ki stb. ügyekben) tenni tudnának. Ahogy egyikük fogalmaz „a nem tanácsi szervek valószínű megalázónak tartják e kapcsolatokat”.

A tanáccsal való kapcsolat (beleértve itt a tisztségviselőket is) mind két térségben megfelelőnek minősíthető. Vonatkozik ez a felsőbb tanácsi szervekre is. Akik igen nagy körültekintéssel, gondoskodással fordultak „gyermekéveit taposó” intézmény felé, az más kérdés, hogy talán túlzottan is *atyai gondoskodás* volt tapasztalható és a sok-sok fölmérésnek, elemzésnek, vizsgálatnak a következménye is lehet az, hogy a megkérdezettek több mint fele fogalmazott úgy, miszerint „egy kicsit most hagyják őket dolgozni, ne foglalkozzanak velünk annyit”.

Az előljáróságok társadalmi megmértetésének egyik fontos fórumaként jelentkezik a *falugyűlés*. A korábbi években végzett vizsgálataink meglehetősen elmentmondásos képet rajzoltak ki ezen (egyesek szerint az 1971. évi tanácstörvény legsikerültebb jogintézményének működésére vonatkozóan). Bővebben nem kívánom e kérdést itt elemezni. Tény az, hogy az 1986 végén, 1987 elején megtartott falugyűlések már nemcsak „siratófal fórumok” voltak, hanem ezek hangulatára még a bizakodás volt a jellemző, bár az állampolgárok megjelenési aránya a korábbiakhoz képest semmit nem változott. Ahhoz, hogy ez a fórum ne csak a pusztába kiáltott szavaké legyen, át kell tekinteni az e jogintézmény számára biztosított jogszabályi előírásokat is, különös tekintettel a falugyűlési állásfoglalások kötelező erejére, természetesen most már összefüggésben a helyi népszavazás jogintézményével is.

Az Ormánságban végzett falukutatásainkból az az általános kép alakult ki, hogy az állampolgárok nem érzik azt, hogy változás állott volna be a falujuk életében, igen sokan nincsenek tisztában az előljáróságok szerepével, úgy vélik, hogy számukra nincsenek meg az elegendő lehetőségek, eszközök, hogy továbbra is minden a központban dől el, hogy ugyan az előljáró „rendes ember”, de nem tud tenni semmit. Ami tanulságos, az a Szolnok megyében folytatott lakossági közvélemény-kutatás eredménye. Ugyanis annak ellenére, amiket az előzőekben elmondottunk, az

előljárásság tényleges működéséről, a lakossági kép, ill. megítélés ezzel ellentétes. Mindezekre hadd hozzak néhány példát.

Arra a kérdésre, hogy változott-e falujuk helyzete az előljárásságok megalakulása óta, a társközségekől a következő arányszámokat kaptuk.

	<i>Nem változott semmit</i>	<i>Igen, rosszabb lett</i>	<i>Igen, jobb lett</i>
Tizsasüly	20,7 %	12,0 %	4,6 %
Nagykörü	50,0 %	31,0 %	5,0 %
Jászfelsőszentgyörgy	45,5 %	31,6 %	9,6 %
Pusztamonostor	22,2 %	8,3 %	62,5 %
Jászágó	39,2 %	31,4 %	23,5 %

Arra a kérdésre pedig, hogy az előljárók megfelelően képviselik-e a falu érdekeit, a következő válaszokat kaptuk.

	<i>Igen, meg vagyunk elégedve</i>	<i>Részben igen, részben nem</i>
Tizsasüly	52,0 %	24,7 %
Nagykörü	5,0 %	34,0 %
Jászfelsőszentgyörgy	14,0 %	28,2 %
Pusztamonostor	66,7 %	16,7 %
Jászágó	29,4 %	29,4 %

<i>Nem, nem eléggé</i>	<i>Jobban is képviselhetnék</i>
5,3 %	8,0 %
37,0 %	16,0 %
37,2 %	15,3 %
9,7 %	4,2 %
25,5 %	9,8 %

Hogy az előljárásságok (s ezen belül is kiemelten: az előljárók) hogyan tudnak megfelelni a velük szemben támasztott állami, politikai, lakossági elvárásoknak, nyilvánvalóan az itt ismertetettek mellett is még számos objektív és részben szubjektív körülménytől függ. Ami bizonyos: alapos átgondolásra szorul egy-két esztendőn belül e jogintézmény további sorsának alakulása, alakítása, főként, ami a számukra biztosított jog és feladatkört jelenti. Ezek közül magam a legfontosabbnak azt tartom: döntési helyzetbe lehessenek e szervek, hogy legyen beleszólásuk a gazdasági ügyek intézésébe, hogy a tanácsi gazdálkodás átalakítása kapcsán gondoljunk rájuk is, hogy vizsgáljuk meg miként alakul majd sorsuk e tekintetben a két szintű igazgatásra való teljes áttérés kapcsán, avagy a jövedelemadó meghatározott részének helyben maradása után, s egyáltalán is úgy érzem, lassan túl kell menni a normák, a jog világán, és oly területekre kell evezni, amely már nehezen mérhető a paragrafusok nyelvén, azaz olyan, a társadalmi elfogadottságot erősítő eszközök, lehetőségek biztosítása látszik szükségesnek, melyek által az előljárásságok nemcsak szervesen épülnek be a magyar állami, politikai mechanizmus szervezeteinek körébe, de, és ezt tartom a fontosabbnak, a helyi társadalmak, a helyi közösségek tényleges és a lakosság által elismert vezetőivé válnak.

Az e téren való előrelépés sokáig nem várthat magára, hiszen alig több mint két esztendő választ el bennünket az új választások előkészületeinek megkezdéséig,

amikor is 1990-ben a polgárok nemcsak szavazatukat adják képviselőikre, de meg is kérdezik, hogy az eltelt öt esztendő alatt hogyan teljesítették közérdekű megbízatásainkat. S erre a választ, mi nem, csak az eljárók tudják megadni. Ha meg tudják adni.

ANDRÁSFALVY BERTALAN:

NÉPHAGYOMÁNY ÉS ÖNKORMÁNYZAT*

Az önkormányzatnak, a helyi érdek-képviselőnek, a közéletnek legfontosabb és nélkülözhetetlen feltétele a kényelmetlen, fáradságos és nem is veszélytelen szerepet, munkát vállaló ember. Ez az önkormányzatnak, a közéletnek a „sine qua non”-ja.

A néphagyományt én sokévszázados tapasztalat-tárnak tekintem, melynek sok mondanivalója, tanácsa lehet mai és jövő életünk berendezéséhez és így igen sok tekintetben tanulhatunk tőle az önkormányzat megvalósítását, annak mikéntjét illetően is, de most csak azt ragadom ki belőle, ami arra vonatkozik, hogy hogyan tudta egy egy közösség biztosítani tagjainak ragaszkodását, kötődését szűkebb hazájához, szülőföldjéhez, ezen keresztül szűkebb közösségéhez. A hagyományos műveltségnek milyen módszerei, intézményei voltak, amelyek megteremtették, közvetítették a kötődés létrejöttéhez szükséges ismereteket, az együttes élmények alapján létrejött érzelmeket és mindezekből élő akaratú kötődést, vállalási készséget, közéletiséget. Kétségtelen ugyanis, hogy az érzelmi kötődések és élmények kialakításához először ismeretekre van szükség. Az ismeret-szerzés módja maga is már több, mint ismeretek elsajátítása; van racionális ismereteken túlmenő érzelmi megismerés is, de ez is tényleges ismereteken alapszik. Az ismeret tesz képessé arra, hogy egyáltalán érzelmi kötődés, szeretet támadjon fel az egyénben. Az ismeretek mennyisége és minősége egyszerűen megteremti a megismert szeretetét. Végső soron nem azért szereti valaki szülőföldjét vagy szüleit, mert tárgyilagosan lemérte minőségüket, erényeiket és szépségüket és ezután döntött, hanem azért, mert ismeri, nagyon ismeri azt és őket.

A közösségi akarat, az önkormányzat, az érdekvédelem nem úgy jön létre, hogy egy faluban élő 200–300 ember összefog és egy akaratú és szájjal kijelenti szándékát, kívánságait vagy sérelmeit, hanem úgy, hogy van egy elkötelezett ember közöttük, aki megfogalmazza a többi érdekét és véleményét, kimondja akaratukat és harcol érte. A nem választott, hanem kijelölt, a delegált hatalom, a „nagy hatalom”

* A szerkesztőség azzal a megjegyzéssel teszi közzé Andrásfalvy Bertalan felszólalását, hogy véleménye több pontban eltér a szerzőétől. Szívesen adunk helyet a témában más nézeteknek is.